

Verkendend onderzoek naar benodigde aantallen en toerusting NT2 docenten, uitgevoerd in maart 2016

CAOP

Vertrouwd met
arbeidszaken

Het CAOP is hét kennis- en dienstencentrum op het gebied van arbeidszaken in het publieke domein. Het CAOP adviseert en ondersteunt meer dan 200 opdrachtgevers in verschillende sectoren, waaronder de overheid, het onderwijs en de sector zorg en welzijn.

CAOP
Lange Voorhout 13
2514 EA Den Haag
Postbus 556
2501 CN Den Haag

T 070 3765765
F 070 3457528
E info@caop.nl
W www.caop.nl

Verkendend onderzoek naar benodigde aantallen en toerusting NT2 docenten, uitgevoerd in maart 2016

Auteurs
Jo Scheeren
Zeki Arslan
Ineke van Nes

15 december 2016

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Deel 1	7
Context: Geen zelfstandige onderwijsbevoegdheid voor NT2	7
Vraagstelling van de verkenning naar mogelijke tekorten aan NT2 docenten	7
Werkwijze	8
Respons	8
Resultaten	8
De huidige aantallen tekorten aan NT2 docenten	8
Aantal docenten dat NT2 lessen geeft en geen specialisatie NT2 heeft gevolgd	9
Aantal docenten dat NT2 lessen geeft en een opleidingstraject volgt	9
Regionale verschillen	9
De werving van NT2 docenten	9
Andere oplossingen die men gebruikt in plaats van de inzet van NT2 docenten	10
Kanttekeningen bij de behoefte aan docenten	10
Deel 2	11
Onderzoeksvragen	11
Werkwijze	11
Resultaten	11
De vereisten (bevoegdheid, NT2 specialisatie) voor docenten die NT2 onderwijs geven	11
De benodigde aanvullende competenties om NT2 onderwijs te geven	12
De achtergrond en ervaring van NT2 docenten	12
Voelen docenten die NT2 onderwijs geven in de taalklassen en ISK zich voldoende toegerust?	12
Waarom is behoefte bij huidige NT2 docenten om kwalitatief goed NT2 onderwijs te geven?	12
Wat is de ervaring waarop deze scholen kunnen bogen om onderwijs aan deze asielzoekerskinderen te geven?	13
Wat verstaan we onder NT2 onderwijs, ISK en taalklassen?	14
NT2 onderwijs, ISK en taalklassen in het dagelijks gebruik	14
Wat is de groepsgrootte?	14
Wat is de bezetting (functiedifferentiatie, onderwijsondersteuners)?	14
Hoe zien de interne en externe netwerken van de docent eruit en welke functies vervullen deze netwerken	15
Zijn er goede voorbeelden? Welke en waar?	15
Aanbevelingen	17
Bijlage 1 Werkwijze	19
Deel 1: verkenning naar de aantallen van mogelijke tekorten aan NT2 docenten	19
Onderzoeksaanpak	19
Respons	19
Deel 2: de toerusting van docenten die op de werkvloer NT2 onderwijs geven	20

Inleiding

In het voorjaar van 2016 is het CAOP door het ministerie van OCW gevraagd om een verkenning te doen naar de aantallen van mogelijke tekorten aan NT2 docenten¹ al dan niet met een specialisatie NT2, in het primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo) voor leerplichtige asielzoekers en vluchtelingen. Daarbij diende aandacht te worden besteed aan verwachte verschillen in tekorten aan NT2 docenten tussen de regio's. In maart 2016 heeft de dataverzameling plaatsgevonden. Belangrijke kanttekening bij deze verkenning is dat de inventarisatie van benodigde aantallen een momentopname betreft en 'slechts' een indicatie geeft van benodigde aantallen NT2 docenten. In de praktijk verandert de instroom van asielzoekers en asielzoekerskinderen voortdurend en daarmee ook de opvanglocaties en benodigde docenten (per regio). Daar de onderzoekers een deel van de scholen hebben bereikt, is de studie weliswaar informatief, maar niet representatief voor de totale groep nieuwkomersvoorzieningen in po en vo. Onderstaand zijn de vraagstelling, de werkwijze en de resultaten van deze verkenning naar mogelijke tekorten aan NT2 docenten beschreven in deel 1 van de rapportage.

Aanvullend is een opdracht verleend om te verkennen of docenten die op de werkvloer NT2 onderwijs¹ geven aan asielzoekerskinderen in het po en vo voldoende zijn toegerust om dit onderwijs te geven. Deze verdieping heeft in juni en juli 2016 plaatsgevonden door het houden van groepsgesprekken met docenten, die NT2 onderwijs geven in taalklassen en ISK. Deze verdieping is beschreven in deel 2 van deze rapportage.

Deel 1

Context: Geen zelfstandige onderwijsbevoegdheid voor NT2

In het algemeen gelden voor lerarenberoepen wettelijk vastgelegde bekwaamheidseisen. De 'onderwijsbevoegdheid' die je nodig hebt om aan te tonen dat je aan die eisen voldoet, kun je halen door een eerste- of tweedegraadslerarenopleiding te volgen aan een hogeschool of universiteit. De formele bevoegdheden om les te geven worden zo redelijk beschermd en ze hebben rechtspositionele consequenties. Bij NT2 is dat niet zo.

Veel NT2-docenten beschikken over één of andere onderwijsbevoegdheid. Ze hebben via de pabo de onderwijsbevoegdheid voor het primair onderwijs behaald of ze volgden een lerarenopleiding voor een van de vakken in het voortgezet onderwijs en het mbo. De meesten van hen hebben zich daarna in de praktijk en via nascholingen, trainingen op de school of zelfstudie het vak NT2 eigen gemaakt. Er zijn ook universitaire (doctoraal c.q. master) opleidingen, o.a. in Amsterdam, Groningen, Nijmegen en Tilburg, die veel aandacht besteden aan NT2 of tot een NT2-specialisatie leiden. Bovendien zijn er de afgelopen tien jaar verschillende post-academische en post-bachelor hbo-lerarenopleidingen gekomen (Amsterdam, Utrecht, Tilburg, Nijmegen).²

Vraagstelling van de verkenning naar mogelijke tekorten aan NT2 docenten

Bij de verkenning zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat zijn de huidige aantallen tekorten aan NT2 docenten en de toekomstige verwachte tekorten aan NT2 docenten (maart 2016. over 1 jaar, over 2 jaar)?
- Hoeveel docenten zijn er die NT2 lessen geven die geen specialisatie NT2 hebben gevolgd?
- Hoeveel docenten die NT2 lessen geven volgen momenteel een opleidingstraject?
- Hoe worden NT2 docenten op dit moment geworven?
- Zijn er momenteel andere oplossingen die men gebruikt in plaats van de inzet van NT2 docenten (verborgen tekorten)?

¹ Definitie NT2-onderwijs: het onderwijzen van Nederlands aan mensen die van huis uit geen Nederlands spreken in een omgeving waar Nederlands de voertaal is.

² Beroepsvereniging voor NT2. Informatie over Kwalificaties NT2-docenten, Versie 2.0. Bestuur BVNT2, september 2015.

Werkwijze

Om bovenstaande vragen te beantwoorden, is de volgende onderzoeks aanpak gehanteerd:

- Bij opvangscholen met taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en internationale schakelklassen (ISK) in het voortgezet onderwijs zijn in maart 2016 de relevante contactpersonen van alle 188 opvangscholen benaderd, dit via de meest actuele lijst van opvangscholen van het Lowan (aanvang maart 2016). De kwantitatieve resultaten in deze verkenning zijn gebaseerd op deze dataverzameling bij scholen.
- Bij opvanggemeenten zijn de relevante beleidsmedewerkers van gemeenten, verantwoordelijk voor taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en schakelklassen in het voortgezet onderwijs, telefonisch benaderd, eveneens in maart 2016. Dit via de meest recente lijst met opvanggemeenten van het COA, in totaal 107 gemeenten. De verzamelde data zijn gebruikt bij de kwalitatieve resultaten van deze verkenning. Voor een uitgebreidere beschrijving van de werkwijze: zie bijlage 1.

Respons

Van de benaderde 188 opvangscholen zijn bij 93 scholen geslaagde gesprekken met relevante contactpersonen gevoerd. Dit is een responspercentage van 49,5 %.

Van de 107 opvanggemeenten zijn bij 40 gemeenten met beleidsmedewerkers, verantwoordelijk voor taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en schakelklassen in het voortgezet onderwijs, gesprekken gevoerd. Het responspercentage komt daarmee op 37 %.

Schatting van aantallen tekorten

Op grond van een responspercentage van 49,5 % van het totaal aan opvangscholen gaan we bij de schatting van benodigde aantallen NT2 docenten uit van een verdubbeling van de genoemde aantallen door de responderende scholen. Het betreft een voorzichtige schatting, er van uitgaande dat het niet responderende deel van de opvangscholen vergelijkbare kenmerken heeft als het responderende deel van de scholen en de schatting is gemaakt op het hoogtepunt van de instroom van asielzoekers.

Resultaten

De aantallen tekorten aan NT2 docenten per maart 2016

Van de 93 responderende scholen in het po en vo geven 17 scholen aan tekorten te hebben (op peildatum maart 2016). Het gaat in totaal om 67 docenten fulltime waarvan volgens de scholen 57 docenten een specialisatie NT2 dienen te hebben. Hoewel er dus geen vereiste is voor een specialisatie NT2 bij NT2 docenten is deze dus wel bij veel scholen gewenst. Op grond van een responspercentage van 49,5 % van het totaal van opvangscholen gaan we landelijk uit van een verdubbeling: een huidig tekort van 134 docenten fulltime waarvan 114 een specialisatie NT2 dienen te hebben.

De verwachte tekorten aan NT2 docenten

Tekorten binnen één jaar worden door 49 van de 93 scholen verwacht en 44 scholen zeggen geen tekorten te verwachten. De scholen die tekorten verwachten geven aan naar schatting 183 fulltime NT2 docenten extra nodig te hebben waarvan 160 docenten een NT2 specialisatie nodig hebben. Op grond van een responspercentage van 49,5 % van het totaal van opvangscholen gaan we op landelijk niveau uit van een verdubbeling: een tekort van 366 fulltime docenten NT2 binnen één jaar waarvan 320 fulltime docenten een NT2 specialisatie nodig hebben.

De scholen is ook gevraagd om een inschatting van benodigde docenten NT2 over twee jaar te maken, maar in praktijk blijkt dat de meeste scholen daar geen inschatting meer van kunnen maken. Veel scholen vinden dat dit koffiedik kijken is omdat de instroom van asielzoekers en asielzoekerskinderen op de langere termijn onvoorspelbaar is.

Aantal docenten dat NT2 lessen geeft en geen specialisatie NT2 heeft gevolgd

Op de 93 responderende scholen geven 1087 fulltime docenten NT2 lessen. Daarvan beschikken volgens de scholen 415 fulltime docenten over een specialisatie voor NT2. Uitgaande van een responspercentage van 49,5 % van het totaal van opvangscholen gaan we indicatief op landelijk niveau uit van een verdubbeling: 2174 fulltime docenten geven NT2 lessen in het po en vo waarvan 830 fulltime docenten over een specialisatie NT2 beschikken en 1344 fulltime docenten niet, rond 62 % van de docenten die NT2 onderwijs in het po en vo verzorgen heeft geen specialisatie NT2.

Aantal docenten dat NT2 lessen geeft en een opleidingstraject volgt.

Van de 1087 fulltime docenten, die op de 93 responderende scholen NT2 lessen geven, zijn 148 fulltime docenten in opleiding voor een NT2 specialisatie. Voor een landelijke schatting gaan we uit van een verdubbeling van de aantallen op basis van het responspercentage van 49,5 % van het totaal van opvangscholen. Het aantal docenten in opleiding komt dan op rond 300 fulltime docenten die NT2 geven en tegelijkertijd in opleiding zijn voor een specialisatie NT2; dit is bijna 14 % van alle docenten die NT2 onderwijs in het po en vo verzorgen.

Regionale verschillen

Er zijn grote regionale verschillen. Gelderland en Noord-Holland zijn koplopers bij het aantal benodigde NT2 docenten binnen één jaar, gevolgd door Groningen, Drenthe en Noord-Brabant. Daar er veel opvanglocaties in de regio zijn is er ook de meeste behoefte aan NT2 docenten in deze regio's en niet in de randstedelijke gebieden. De behoefte aan docenten die specifiek een NT2 specialisatie hebben is navenant.

De werving van NT2 docenten

Hoe wordt door de opvangscholen geworven wanneer men NT2 docenten zoekt?

Er kan externe werving plaatsvinden maar vaak wordt eerst intern geworven binnen de eigen school of binnen het schoolbestuur.

- Bij interne werving binnen de eigen school of binnen het schoolbestuur wordt er gekeken naar wie van de docenten een specialisatie NT2 heeft gevolgd of de ambitie heeft om deze te volgen. Vaak maken scholen gebruik van een eigen vervangingspool, meestal op bestuursniveau, van docenten. Tevens worden ook vaak docenten die gestopt zijn of voorheen op de school of binnen het schoolbestuur hebben gewerkt opnieuw benaderd. Het komt veelvuldig voor dat er intern binnen de eigen school/het schoolbestuur informeel bijscholing/coaching van docenten plaatsvindt door ervaren docenten, die liefst een NT2 specialisatie hebben, maar dit lang niet altijd hebben.
- Externe werving vindt vaak plaats door het gebruik van vacaturesites, het plaatsen van advertenties in kranten, sociale media en plaatsing op de eigen website. Ook worden uitzendbureaus ingeschakeld of kiest men voor een payroll constructie via een payroll bedrijf. Een aantal scholen geeft aan over een eigen extern netwerk te beschikken met NT2 docenten of een netwerk van NT2 opleidingen. Er wordt ook

geïnformeerd bij collega-besturen en andere partners van de school/ het schoolbestuur. Er zijn soms regionale samenwerkingsverbanden van schoolbesturen waar een beroep op wordt gedaan. Ook zijn er ISK netwerken. Er wordt niet altijd expliciet gezocht naar docenten met een NT2 specialisatie maar naar bevoegde docenten die dan door de school zelf worden bijgeschoold.

Andere oplossingen die men gebruikt in plaats van de inzet van NT2 docenten (verborgen tekorten)

Indien de interne en externe werving niet voldoende gekwalificeerde NT2 docenten oplevert ontbreekt een gerichte opleiding en worden leraren door de school zelf zoveel als mogelijk ingewerkt en begeleid door andere ervaren NT2 docenten. Een aantal scholen geeft aan dat er desnoods 'gewone' docenten worden ingezet, zonder specifieke opleiding of bijscholing. Ook worden er door sommige scholen concessies gedaan aan de eisen wanneer blijkt dat de werving van gekwalificeerde NT2 docenten moeizaam verloopt: *'Dan nemen we mensen aan met een bevoegdheid en affiniteit voor talen' en 'Als het echt niet lukt ga ik over op onbevoegden'*.

Het komt ook voor dat er een beroep gedaan wordt op gepensioneerde docenten. Vaak genoemd is dat de groepsgrootte van leerlingen in de klas wordt verhoogd en meer onderwijsassistenten ter ondersteuning worden ingezet.

Kanttekeningen bij de behoefte aan docenten

- De schatting in deze verkenning is gemaakt op het hoogtepunt van de instroom van asielzoekers.
- Er is in deze verkenning gevraagd naar fulltime banen; in de praktijk zijn meer docenten nodig omdat veel docenten parttime werken. Dit betekent dat er meer docenten dan het aantal genoemde fulltime docenten moeten worden opgeleid om in de behoefte aan NT2 docenten te kunnen voorzien.
- Bij de beantwoording van de vraag of er voldoende NT2 docenten zijn, moet tevens rekening worden gehouden met het feit dat er bij de aanbieders van inburgeringscursussen ook een groeiende behoefte bestaat aan NT2 docenten. Dit betekent dat de opvangscholen en de aanbieders van inburgeringscursussen 'in dezelfde vijver' van beschikbare NT2 docenten vissen.
- Mogelijk is er ook behoefte aan NT2 docenten bij het vervolgonderwijs in het po en het vo.

Deel 2

Inleiding

In deel 2 van deze rapportage komt aan bod of docenten die op de werkvloer NT2 onderwijs geven aan asielzoekerskinderen in het po en vo voldoende zijn toegerust om dit onderwijs te geven.

Onderzoeksvragen

In overleg met het ministerie zijn de volgende vragen leidend geweest voor de groeps gesprekken:

- Wat zijn de vereisten (bevoegdheid, NT2 aantekening) en benodigde aanvullende competenties om NT2 onderwijs te geven?
- Wat is de achtergrond en ervaring van NT2 docenten?
- Voelen docenten die NT2 onderwijs geven in de taalklassen en ISK zich hiervoor voldoende toegerust?
- Zo nee, waar ligt hun behoefte? Wat zou hen helpen?
- Wat is de ervaring waarop deze scholen kunnen bogen om onderwijs aan deze asielzoekerskinderen te geven? Om hoeveel asielzoekerskinderen gaat het?
- Op welke manier is het onderwijs georganiseerd:
 - o Wat verstaan we onder NT2 onderwijs, ISK en taalklassen?
 - o Wie nemen deel aan ISK/ taalklassen (ook andere kinderen die de taal niet goed beheersen dan asielzoekerskinderen)?
 - o Wat is de groepsgrootte?
 - o Wat is de bezetting (functiedifferentiatie, onderwijsondersteuners)?
 - o Hoe zien de interne en externe netwerken van de docent eruit en welke functies vervullen deze netwerken?
- Zijn er goede voorbeelden? Welke en waar?

Deze vragen hebben als gespreksleidraad gediend en worden onderstaand systematisch beantwoord, maar eerst wordt beknopt de werkwijze bij de dataverzameling beschreven.

Werkwijze

In totaal zijn in 4 gemeenten (Arnhem, Dordrecht, Deventer en Utrecht) 5 groeps gesprekken geweest met docenten NT2 uit het po en vo. Het betreft docenten van 12 scholen. Van de gesprekken zijn verslagen gemaakt die de grondslag vormen voor de onderhavige rapportage. De rapportage is dusdanig weergegeven dat de uitspraken niet naar personen herleidbaar zijn. Voor een uitgebreidere verantwoording: zie bijlage 1.

Resultaten

Onderstaand zijn de bevindingen op basis van de gesprekken met docenten weergegeven. Daar de onderzoekers met een klein aantal scholen hebben gesproken, is de studie weliswaar informatief, maar niet representatief voor de totale groep nieuwkomersvoorzieningen in po en vo.

De vereisten (bevoegdheid, NT2 specialisatie) voor docenten die NT2 onderwijs geven

Ondanks dat veel van de docenten in de groeps gesprekken zelf niet aan de eisen voldoen komt uit de gesprekken met de docenten van het vo naar voren dat ze zelf een tweedegraadsbevoegdheid met een NT2 component en enige jaren werkervaring noodzakelijk achten voor het gewenste niveau om NT2 onderwijs te geven.

Veel docenten vinden een NT2 specialisatie in principe een eis, maar daar wordt in de praktijk lang niet altijd aan voldaan en dat mag volgens hen geen belemmering vormen om NT2 onderwijs te geven.

De docenten stellen de kwaliteit van het NT2 onderwijs voorop. Docenten kunnen ook zonder NT2 specialisatie veel kennis en kunde hebben en een goede docent zijn. Met name in het po, en soms ook in het vo, geeft men vaak de voorkeur aan Pabo gediplomeerden met NT2 kennis. Dit vanwege hun brede inzetbaarheid, goed mentorschap en goede omgang met kinderen.

De benodigde aanvullende competenties om NT2 onderwijs te geven

De docenten geven als benodigde competenties aan:

- Goede kennis van de Nederlandse taal, kennis van hoe je Nederlands aan kinderen met een anderstalige - of gebrekkige taalkennis aanbiedt, inzicht in hoe een kind zich een taal eigen maakt.
- Het openstaan voor feedback van collega's en competenties ter ondersteuning van andere collega's. met name nieuwe docenten geven aan zich in het diepe gegooid te voelen en ervaren collega's dienen te coachen, maar zijn hier niet voor opgeleid.
- Docenten moeten ook veiligheid kunnen bieden en op het sociaal emotioneel vlak kennis en kunde hebben. Daarvoor is les- en levenservaring van groot belang.
- Specifieke aandacht vragen de docenten voor het kunnen opdoen van kennis over de verschillende doelgroepen waar de kinderen en jongeren deel van uit maken. Docenten vinden moeilijker aansluiting bij de kinderen door het ontbreken van deze kennis.
- Bij docenten is behoefte aan competenties om gedifferentieerd te kunnen werken: hoe ga je met een zeer gedifferentieerde groep kinderen om? Hoe verwerf je inzicht in dat een kind wellicht passend onderwijs nodig heeft? Hoe ga je met getraumatiseerde kinderen om?

De achtergrond en ervaring van NT2 docenten

In de scholenpraktijk komen vier groepen docenten die NT2 onderwijs geven voor: bevoegde docenten met een NT2 specialisatie, bevoegde docenten zonder NT2 specialisatie, docenten met een Pabo opleiding die op po(taalklassen) en vo niveau (ISK) lesgeven en onbevoegde docenten (met of zonder ervaring in lesgeven). Van oudsher zijn er veel ervaren docenten zonder NT2 specialisatie. Scholen die recent in omvang sterk zijn gegroeid hebben moeite om snel vacatures in te vullen met gekwalificeerde docenten en nemen desnoods onbevoegden aan.

Voelen docenten die NT2 onderwijs geven in de taalklassen en ISK zich voldoende toegerust?

Zowel docenten in het po als in het vo die NT2 onderwijs geven, voelen zich niet altijd voldoende toegerust. Sommige docenten zijn zelfkritisch over de eigen competenties. Ze bezitten niet alle competenties zoals die eerder zijn beschreven bij benodigde competenties "Ik heb duidelijk te weinig competenties en een verouderd diploma: volwassenenonderwijs."

Waarom is behoefte bij huidige NT2 docenten om kwalitatief goed NT2 onderwijs te geven?

De meeste behoeften zijn gelegen in het vergroten van de competenties van de docenten:

- Verdere professionalisering. Docenten geven aan zich verder te willen bekwamen, met name in NT2. Maar de specialisatie NT2 komt niet in aanmerking voor de Lerarenbeurs. Een aantal scholen organiseert intern scholing op het terrein van NT2 maar dat is doorgaans geen volledige NT2 specialisatie. De huidige toestroom van kinderen veroorzaakt een run op de NT 2 specialisaties. De specialisatietrajecten in hun regio zitten vol. Er is behoefte aan NT2 opleidingen in de buurt van de locaties.
- Bijscholing t.a.v. meervoudige problematiek bij kinderen. De huidige toestroom aan asielzoekerskinderen, rechtstreeks uit oorlogsgebieden, heeft minder goed

opgeleide ouders en heeft zelf vaak nog geen onderwijs gehad. Ze zijn meer dan voorheen analfabeet in hun eerste taal en vaker gaat het om kinderen met beperkingen en meervoudige handicap. De begeleiding van deze kinderen vraagt om specifieke vaardigheden waarvoor de huidige docenten niet zijn opgeleid en deze vragen om bijscholing.

- Leren omgaan met de problematiek van traumatische ervaringen. Docenten verschillen van mening hoe ze moeten omgaan met de problematiek van traumatische ervaringen bij kinderen. Een deel vindt dat het kunnen omgaan met deze problematiek ook tot hun takenpakket behoort. Daarbij is er wel de roep om hier ook echt aandacht aan te kunnen besteden, bijvoorbeeld door meer handen in de klas en bijscholing. Een ander deel acht deze taak te specialistisch, ziet wel een rol voor zichzelf weggelegd in het goed kunnen signaleren van de problematiek maar acht ambulante begeleiding noodzakelijk. Ook het kunnen signaleren van de problematiek vraagt competenties waarvoor de docenten niet altijd zijn toegerust.

Andere behoeften zijn gelegen in de organisatie van het onderwijs:

- Meer handen voor de klas. Veel docenten hebben geuit dat ze behoefte hebben aan 'meer handen in de klas', bijvoorbeeld onderwijsassistenten. Anderen hebben geen behoefte aan meer handen, maar aan minder kinderen in de klas. In veel gemeenten met taalklassen en ISK is door de toestroom van asielzoekerskinderen de groeps grootte in de klas maximaal of te groot. Het onderwijs en de begeleiding van kwetsbare kinderen met een meervoudige problematiek vraagt om maatwerk. Met name bij grote klassen is dit maatwerk onvoldoende geborgd.
- Uitwisseling en afstemming. Een aantal docenten heeft behoefte aan meer uitwisseling en afstemming onderling, tussen taalklassen (po) en ISK (vo) en tussen taalklassen (po)/ISK (vo) en reguliere vervolgoopleidingen in hun stad en directe omgeving.
- Meer mogelijkheden rond ouderparticipatie. Met name ISK docenten geven aan dat ze meer mogelijkheden rond ouderparticipatie willen. Ze hebben behoefte aan ondersteuningscursussen voor ouders op een basaal niveau en handvaten rond sociaal-emotionele ontwikkeling. Ook gezinscoaches voor de ontwikkeling van sociale vaardigheden worden van belang geacht.

Resterende behoeften betreft de facilitering van middelen:

- Materiële facilitering. Docenten willen ook beter worden toegerust wat betreft de materiële facilitering. De snelle groei bij sommige scholen heeft krapte in de materiële facilitering veroorzaakt. Bij scholen waar voornamelijk gebruik wordt gemaakt van digitaal lesmateriaal ontbreekt het soms aan voldoende computers. Andere scholen hebben problemen met het vinden van geschikte huisvesting voor het NT2 onderwijs.
- Geschikte leermiddelen en methoden. Asielzoekerskinderen en jongeren krijgen lesmateriaal voorgeschoteld dat past bij hun taalniveau, maar dat veelal ongeschikt is voor hun leeftijd. Het materiaal is volgens de docenten te kinderachtig voor de doelgroep. Verscheidene docenten van zowel taalklassen als ISK zeggen maar één lesmethode beschikbaar te hebben. Er is behoefte aan variatie, meer keus.

Wat is de ervaring waarop deze scholen kunnen bogen om onderwijs aan deze asielzoekerskinderen te geven?

Veel van de bovenstaande taalklassen of ISK kunnen bogen op langjarige ervaring, bijvoorbeeld de Paulusschool en het Mozaiek in Arnhem zijn er vanaf 1996. Anderen zijn echter recent gestart als opvang bij nieuwe asielzoekerscentra, bijvoorbeeld de Hugo de

Grootschool, start mei 2016. Een aantal scholen kan bogen op een goede organisatie van oudsher, anderen zijn het wiel opnieuw uit aan het vinden.

Wat verstaan we onder NT2 onderwijs, ISK en taalklassen?

Onder NT2 onderwijs wordt verstaan: het onderwijzen van Nederlands aan mensen die van huis uit geen Nederlands spreken in een omgeving waar Nederlands de voertaal is.

De ISK (Internationale schakelklassen) is voor leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die geen of weinig Nederlands spreken en die zich voorbereiden op een toekomst waarin het gebruik van de Nederlandse taal een belangrijke rol speelt. De ISK geeft volledig dagonderwijs. De voornaamste taak is het doorschakelen van de anderstalige leerlingen naar het Nederlandstalige onderwijs. De duur van de ISK is 2-3 jaar.

Taalklassen zijn klassen voor recent geïmmigreerde kinderen in de basisschoolleeftijd, waarin deze intensief taalonderwijs krijgen voordat zij instromen in het reguliere onderwijs. De duur is doorgaans 1-1,5 jaar.

NT2 onderwijs, ISK en taalklassen in het dagelijks gebruik

De benaming blijkt per gemeente te verschillen voor NT2 onderwijs aan asielzoekerskinderen: taalklassen, neveninstroomklassen, AZC groep, nieuwkomersklassen, schakelklassen, Internationale Schakelklassen (ISK).

Ook de opzet van taalklassen of Internationale schakelklassen is in de bezochte gemeenten heel verschillend. De duur varieert van 1 jaar, vaak 2 jaar en soms 3 jaar. De deelname aan taalklassen en SK is niet uitsluitend beperkt tot asielzoekers/nieuwkomers. Ook kinderen van MOE-landen en statushouders nemen deel, maar de overgrote meerderheid op de bevroegde scholen is vluchteling. Ook de leeftijdsgrenzen zijn rekbaar. De leeftijdsgrens is doorgaans van 4-12 jaar bij het po (taalklassen) en 12-18 jaar in het vo (ISK) maar soms wordt de leeftijd ook opgerekt tot 20 jaar. Het betreft dan jongeren die niet kunnen doorstromen vanwege hun grote achterstand.

Wat is de groepsgrootte?

Vijftien leerlingen wordt meestal als maximale groepsgrootte gezien. In veel gemeenten met taalklassen en ISK is de groepsgrootte verschillend en deze varieert door de voortdurende in- en uitstroom. Door de enorme toestroom van asielzoekerskinderen aanvang 2016 is de groepsgrootte in de klas vaak maximaal of te groot. Enkele voorbeelden:

- Dalton-ISK Dordrecht: groepsgrootte 12-16 leerlingen, bij nood 20 leerlingen. In drie jaar gegroeid van 90 naar 270 leerlingen en van 8 groepen naar 17 groepen.
- OBS Mondriaan Dordrecht (taalklassen): groepsgrootte 20 leerlingen, 5 groepen, in totaal 80 leerlingen.
- De Wereldwijzer Dordrecht (taalklassen): groepsgrootte 26-30 leerlingen, 4 groepen.
- De Paulusschool Arnhem (taalklassen): groepsgrootte 20 leerlingen, 2 groepen.
- 't Venster Arnhem (ISK): groepsgrootte 20 leerlingen, 20 groepen.
- De TiNtaan Deventer (taalklassen): groepsgrootte 15 leerlingen, 9 groepen
- Eddy Hillesum Lyceum Deventer (ISK): groepsgrootte 25 leerlingen, 5 groepen.

Wat is de bezetting (functiedifferentiatie, onderwijsondersteuners)?

Zowel bij de taalklassen als ISK wordt als ideaal beschouwd dat een docent wordt bijgestaan door een onderwijsassistent/klasseassistent. In de praktijk staat deze bezetting onder druk. Door de grote toestroom van asielzoekerskinderen in de afgelopen periode zijn meer

nieuwe locaties gekomen en de bestaande locaties enorm uitgebreid. Zo is in Utrecht in het afgelopen jaar het aantal ISK uitgebreid van 6 naar 20 en in Dordrecht van 8 naar 17. De sterke toename noopt tot herziening van de organisatiestructuur en brengt extra zorg voor voldoende onderwijzend personeel met zich mee.

Hoe zien de interne en externe netwerken van de docent eruit en welke functies vervullen deze netwerken

Vaak nemen taalklassen en ISK deel aan bovenlokale netwerken, soms hebben deze onderwijskundige meerwaarde (bijvoorbeeld deskundigen op NT2), soms zijn het interne en externe netwerken zoals een zorgteam op school of schoolbestuursniveau (bijvoorbeeld met de GGD en welzijnszorg voor traumaverwerking) of intake met behulp van een orthopedagoog. De meeste docenten geven aan dat ze deze hulpverlening kunnen inschakelen. Anderen geven aan dat door de enorme toename van het aantal kinderen de zorgstructuur binnen de school opnieuw in kaart moet worden gebracht.

Ook zijn er veelal contacten met het reguliere onderwijs in verband met de gewenste doorstroming van kinderen.

Zijn er goede voorbeelden? Welke en waar?

Het Etty Hillesum Lyceum (ISK) in Deventer kan als goed voorbeeld gelden. De ISK is goed geborgd in het Etty Hillesum Lyceum. De structuur is goed ontwikkeld. Personele knelpunten kunnen binnen het Lyceum worden opgelost. Er is goed gemotiveerd personeel. De ouderbetrokkenheid heeft veel aandacht. Er is een goede doorgaande lijn in Deventer van taalklas en ISK naar het regulier onderwijs.

Aanbevelingen

De afgelopen 35 jaar is er veel kennis en inzicht opgedaan wat betreft Nederlands als tweede taal.

De toename in het Nederlandse onderwijs van een grote groep leerlingen, die van huis uit de Nederlandse taal niet spreken, zorgt voor een grote behoefte aan meer inzicht, onderzoek en een samenhangende en gestructureerde inzet van middelen wat betreft NT2 onderwijs. Door de huidige toename van met name een grote groep asielzoekerskinderen wordt deze behoefte bij de docenten die NT2 onderwijs geven alleen maar groter.

Om het NT2 onderwijs in goede banen te leiden komen we tot 3 aanbevelingen

- Analoot aan de projectgroep NT2 in de jaren '80 is het noodzakelijk dat er op het terrein van NT2 onderwijs een projectgroep wordt gestart waarin NT2 leraren, opleiders, wetenschappers en experts uit de praktijk met elkaar samenwerken, om het NT2 onderwijs te verbeteren, overzicht te behouden en een regietaak te vervullen. Door de samenwerking in de NT2 projectgroep komt een snelle kenniscirculatie op gang, die ervoor moet zorgen, dat er een samenhangende, gecoördineerde en structurele aanpak van het onderwijs aan asielzoekerskinderen en jongeren tot stand komt waardoor deze hun leerachterstanden kunnen wegwerken.
- De tweede aanbeveling is, dat er op gemeentelijk en regionaal niveau samenwerking moet plaatsvinden tussen po, vo en mbo. De asielzoekerskinderen moeten goed opgevangen worden, omdat de problemen die zich aandienen groot zijn, zoals taalachterstand, mogelijke schooluitval, en het gebrek aan een sociaal netwerk en de inzet van ouders. Scholen, de directie en de leerkrachten dienen de kennis die zij hebben opgedaan met elkaar te delen en de barrières in de praktijk voor doorlopende leerlijnen tussen de verschillende sectoren aanpakken. De gemeenten hebben een faciliterende en ondersteunende rol bij het tot stand brengen van een effectieve samenwerking.
- Bij beide aanbevelingen geldt dat de lessen uit het verleden ons kunnen helpen en goede voorbeelden uit het buitenland. Het ophalen van deze kennis is cruciaal. Deze kennis is versnipperd aanwezig bij experts (ook werkzaam in het buitenland) en in wetenschappelijk en niet wetenschappelijk materiaal uit de jaren '80 en '90.

Bijlage 1 Werkwijze

Deel 1: verkenning naar de aantallen van mogelijke tekorten aan NT2 docenten

Onderzoeksaanpak

De volgende onderzoeksaanpak is gehanteerd:

- Bij opvangscholen met taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en schakelklassen in het voortgezet onderwijs zijn in maart 2016 de relevante contactpersonen van deze scholen, die vaak de opvang vanuit de scholen coördineren, telefonisch benaderd. Daarmee krijgen we ook een indicatie van benodigde docenten en benodigde docenten met een NT2 specialisatie voor de klas. De scholen zijn benaderd via een actuele lijst van opvangscholen van het Lowan. Benaderd zijn contactpersonen van 188 opvangscholen door middel van een gestructureerde vragenlijst. De kwantitatieve resultaten in deze verkenning zijn gebaseerd op deze dataverzameling bij scholen.
- Bij opvanggemeenten zijn de relevante beleidsmedewerkers van gemeenten, verantwoordelijk voor taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en schakelklassen in het voortgezet onderwijs, telefonisch benaderd eveneens in maart 2016. Daarvoor is gekozen omdat zij de specifieke context kennen van internationale schakelklassen (ISK) in het voortgezet onderwijs en informatie hebben over scholen met taalklassen in het primair onderwijs. Alleen die gemeenten zijn benaderd via de meest recente lijst met gemeenten van het COA, waarvan bekend was dat zij opvanggemeenten zijn, in totaal 107 gemeenten. Via het algemeen nummer van gemeenten is naar de betreffende beleidsmedewerker gevraagd en indien deze bereikt werd is gevraagd om telefonisch een gestructureerde vragenlijst te beantwoorden. De verzamelde data zijn gebruikt bij de kwalitatieve resultaten van deze verkenning.

Respons

Van de 107 opvanggemeenten zijn bij 40 gemeenten met beleidsmedewerkers, verantwoordelijk voor taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en schakelklassen in het voortgezet onderwijs, gesprekken gevoerd. Het responspercentage komt daarmee op 37 %. Redenen voor non respons zijn: geen gehoor na 5 telefonische benaderingen, weigeringen vanwege geen tijd, principiële weigeringen en het niet kunnen bereiken van de juiste contactpersonen.

Van de benaderde 188 opvangscholen zijn bij 93 scholen geslaagde gesprekken met relevante contactpersonen gevoerd. Dit is een responspercentage van 49,5 %. Non respons is er om uiteenlopende redenen: geen gehoor na 5 telefonische benaderingen, weigeringen vanwege geen tijd en principiële weigeringen.

Om bovenstaande vragen te beantwoorden is de volgende werkwijze gehanteerd: Het CAOP heeft contact opgenomen met sleutelfiguren van gemeenten en scholen met taalklassen in het primair onderwijs (NT2 klassen) en internationale schakelklassen (ISK) in het voortgezet onderwijs. Samen met de gemeenten en scholen zijn één (po en/of vo) of twee groepsbijeenkomsten (po en vo) georganiseerd met docenten die NT2 onderwijs geven.

Deel 2: de toerusting van docenten die op de werkvloer NT2 onderwijs geven

In totaal zijn in 4 gemeenten (Arnhem, Dordrecht, Deventer en Utrecht) 5 groepsgesprekken geweest met docenten uit het po en vo. De bijeenkomsten hadden een duur van 2 uur en hebben na de werktijd van de docenten plaatsgevonden waardoor docenten beschikbaar waren. Onderstaand een overzicht van de gemeenten, scholen en aantallen deelnemende docenten.

Tabel 3 Overzicht deelnemende scholen en docenten aan groepsbijeenkomst

Gemeente	po scho(o)len	Aantal docenten groepsbijeenkomst	vo scho(o)len	Aantal docenten groepsbijeenkomst
Arnhem	Stichting PAS: Hugo de Groot school Paulusschool Het Mozaiek	10	ISK vmbo 't Venster	7
Dordrecht	OBS Mondriaan	9	Dalton-ISK	7
	IBS Ikra		KBS Don Bosco	
	Mariaschool/ Wereldwijzer			
Deventer	De TiNtaan	8	Etty Hillesum Lyceum	4
Utrecht			ISK - Utrecht	3

Van de gesprekken zijn verslagen gemaakt die de grondslag vormen voor de onderhavige rapportage. De locaties en de notulisten voor de groepsgesprekken zijn door de gemeenten en scholen zelf geregeld. Hiervoor onze hartelijke dank!.